

Tercih: Bir Serbest Ticaret ve Korumacılık Öyküsü*

Mustafa ACAR

Serbest ticaret ile korumacılık taraftarlığı arasındaki çatışma iktisat tarihi kadar, hatta ondan da eskidir. Zamanın ilerlemesi, teknolojinin gelişmesi, globalleşme gibi gelişmelerin hiç biri bu tartışmayı bitirmemekte, serbest ticaret-korumacılık çatışması giderek klasikleşen, her devirde yeniden alevlenen, kısmen form değişirse de özü itibarıyla varlığını koruyan bir tartışma haline gelmektedir. Söz konusu tartışma yalnızca ülkemizde değil, dünyanın her yerinde canlılığını sürdüren bir tartışmadır. Politikacılar, bürokratlar ve akademisyenlerin bir kısmı korumacılık felsefesini savunurken, diğer bir kısmı da serbest ticaret felsefesini savunmaktadır. Her iki taraf da tercihini meşrulaştırmak üzere çok sayıda argüman bulabilmektedir.

Bu çerçevede *Tercih* son derece ilginç bir kurgu ve akıcı bir üslupla serbest ticaret ve korumacılık arasındaki farkları, iki politika arasında yapılacak bir tercihin muhtemel implikasyonlarını tartışmaktadır. Öykü 11 Eylül 1823 (tesadüfe bakın: ABD'ye yönelik 11 Eylül saldırılarından tam 178 yıl önce!) hayalî bir Semavi Mahkeme'de *Ricardo*'nun sorgulanmasıyla başlamaktadır. Kendisine dünyada iken işe yarar ne yaptığı sorulduğunda *karşılaştırmalı üstünlük kuramından* söz eder. Kuram serbest ticaretin ticarete katılan iki tarafın da yararına olduğunu ileri sürmektedir. "Peki dünyada sözüne kulak veren olmuş muydu?" diye sorulduğunda "Hayır, ama inanıyorum ki zamanla..." diyecek olur. Yargıç sözünü keser. Durumunu iyileştirmek üzere mahkemeye daha güçlü deliller sununcaya kadar *arafa* başıboş dolaşmaya mahkum edilir. Üstad İngiltere'de korumacılığıyla

meşhur *Tahıl Yasalarının* yürürlükten kaldırıldığı yıl (1846) yeniden yargılanma talep eder ve İngiltere'nin bu korumacı yasaları yürürlükten kaldırmış olmasını kendisinin serbest ticaret görüşünün haklılığının anlaşılması delil gösterir. Ancak semavi mahkeme başka ülkelerin henüz ne yapacağını belli olmadığını ileri sürerek Ricardo'nun durumunu iyileştirme talebini reddeder. Nihayet 1960 yılına gelinir. Bu defa Üstad mahkemeden bir geceliğine dünyaya iniş izni ister.

O sırada Amerika'da Başkanlık seçimleri yapılacaktır. Başkan adaylarından biri korumacılık yanlısıdır. Seçilirse ithalatı yasaklayarak Amerika'yı dışa kapatacaktır. Bu ise Ricardo'ya göre Amerikan ekonomisini felakete götürecek bir gelişmedir. Aşağı inip Yüce Mahkemenin tanıdığı süre içinde Amerika'da ithalatı büsbütün yasaklamayı düşünen Başkan adayını destekleyen televizyon imalatçısı bir şirketin genel müdürünü Amerika'nın böyle bir yola girmesi halinde nasıl bir felaketin ortaya çıkacağını gösterecek, böylece sözkonusu korumacı Başkan adayını desteklemekten vazgeçmeye onu ikna edecektir. Bunu başarabilirse kendisinin de yukarıdaki durumu iyileşecektir. Mahkeme ilk ve son defa olmak üzere kendisine 1 geceliğine bazı olağanüstü yeteneklerle birlikte dünyaya inme izni verir.

Öykünün bundan sonrası Ricardo'nun, TV imalatçısı Ed Johnson'ı ikna amacıyla yaptığı, birbirinden ilginç seyahatler, bu seyahatler sırasında yapılan gözlemler ve yol arkadaşıyla korumacılık ve serbest ticaretin muhtemel sonuçlarıyla ilgili hararetlili tartışmalarla sürüp gitmektedir. Zaman zaman ithalatı yasaklayan Amerika'nın, zaman zaman da serbest ticaret politikası izleyen Amerika'nın akıbetini gözlemlemek amacıyla 1960 ile 1995 arasında gidip gelirler.

Japon televizyonların piyasaya girmesiyle yerli TV üreten Ed'in rahatı kaçır. Politikacı arkadaşı Frank'i Japon TV'lerinin Amerika'ya girişinin engellenmesiyle yerli üretimin artacağı, işçilerin ücretlerinin yükseleceği ve işsizliğin azalacağı konusunda ikna eder, bu doğrultuda bir yasa çıkarılır. İş ilerler Frank Başkan adayı olur, projeleri arasında ithalatı büsbütün yasaklamak da vardır. Ed ithalat yasasının bütün ürünlere yaygınlaştırılmasının doğru bir şey olup olmadığından emin değildir ve ertesi gün Frank'in adaylığını destekleyen bir konuşma yapması gerekmektedir. Çalışma odasında bir o yana bir bu yana gezinirken Dave (Ricardo'nun hayaleti) önündeki koltuğa ilişiverir. Kısa bir gergin tanışma faslından sonra birlikte seyahate başlarlar.

Dave, Ed'e "zenginliğe giden dolaylı yol"dan sözeder, bir ürünü üretmenin ille de emek, sermaye, vb. kaynakları kullanarak doğrudan üretmek yoluyla olmayabileceğini, başkalarından daha iyi ürettiğiniz bir malın ihtiyaç fazlası kısmını ihraç, bunun karşılığında başkalarının sizden daha ucuza üretebildiği şeyleri ithal etmek suretiyle "dolaylı" yoldan üretilebileceğini anlatır. Ed'in aklına korumacılık politikasının tipik argümanları olarak aklımıza gelebilecek tüm argümanları

sıralar: kendine yeterliğin faziletleri, milli güvenlik, yabancılara piyasayı kaptırmama, işsizliğin azaltılması,... Dave ise her birinin bir görünen, bir de görünmeyen yüzü olduğunu, görünmeyen maliyetlerin çoğu kez görünenleri bastırıldığını anlatır. Bir ülkenin her malı kendisinin üretmeye kalkışması, yani kendine yeterlik “sefalete giden yoldur.” Nasıl ki bir insanın giydiği gömleğin pamuğunu kendisinin yetiştirip, ipliğini kendisini eğirip kumaşını kendisinin üretmesi ve gömleği kendisinin dikmesi, bunun öteki bütün ihtiyaç maddeleri için yapmaya kalkışması son derece pahalı, kendisine hiç bir şeyi doğru dürüst yapamaması sonucunu doğuracak verimsiz bir yol ise, aynen bir ülkenin de tüm malları kendisinin üretmeye kalkışması aynı derecede maliyetli ve verimsiz bir yoldur. Yerel endüstriyi koruyalım diye ithalatın sınırlanması veya büsbütün yasaklanması son tahlilde insanların hayal dünyasının sınırlanması, önlerindeki seçeneklerin sınırlanması ve daha durağan, daha yoksul bir dünyaya mahkum edilmesidir. İthalat ve ihracat birbirine bağımlı iki yönlü bir yol gibidir. İthalata izin vermeyen ülke tersinden başka ülkelerin kendisinden ithalat yapma olanaklarını sınırlamaktadır. İthalata ikame mal üreten sektörlerin korunması o sektörlerde istihdamı korurken ihracat sektörlerini olumsuz etkilemekte, küçülen ihracat endüstrileri işsizliğin de artmasına yol açmaktadır.

Korumacılığın ilk bakışta görülmeyen en önemli olumsuz etkisi insanların hayal dünyalarını sınırlamasıdır. Korunan sektörler öteki sektörlerden gereğinden fazla işgücü ve sermaye çekmekte, verimsiz bir kaynak dağılımına yolaçmakta, daha verimli alanlara yönlendirilebilecek kıt kaynaklar israf edilmektedir. Dış rekabetin engellendiği sektörler teknolojik yenilik yapma, ürün çeşidi ve kalitesini artırıp fiyatı ucuzlatma arayışına girmemekte, tüketiciler de daha az çeşidi olan, daha kalitesiz mallara daha yüksek fiyat ödemek suretiyle daha düşük bir refah düzeyine razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Yapay önlemlerle yaşatılan işlerde fabrikada çalışan işçilerin çocukları da aynı mesleğe yönelmekte, aksi durumda üniversite öğrenimi ve katma değeri yüksek, kazancı daha iyi başka mesleklere yönelecek yaratıcı enerji böylece israf edilmektedir. Böylelikle korumacılık olmasaydı ortaya çıkabilecek bazı endüstriler daha doğmadan ölmekte, üretilmesi mümkün ürünler, yapılması muhtemel yenilik ve icatlar hiç gün yüzüne çıkma imkânı bulamamaktadırlar.

Gerçi serbest ticaretin olduğu bir dünya bir cennet değildir. Dış rekabetten olumsuz etkilenecek sektörler, kısa vadede sıkıntı çekecek insanlar olacaktır. Ancak herkese aynı oranda kazanç getirmeyebilirse de serbest ticaret daha fazla fırsat, daha çok servet ve daha dinamik bir dünyaya kapı aralar. Kısacası asıl tercih, statik bir dünya ile dinamik bir dünya arasındadır. İnsanları hayâl etmeye ve o hayalleri gerçekleştirecek nitelikleri kazanmaya teşvik edecek bir dünya ile, onları ellerindekiyle yetinmeye ve daha az hayal etmeye teşvik edecek bir dünya ara-

sında yapılacak bir tercih. Asıl mesele para değildir. İşin özü, mücadele etmek, yaşamak ve hayâl etmektir.

Yayınlandığı yıl Bussines Week'in "yılın en iyi kitabı" ilân ettiği, Milton Friedman'ın "Büyüleyici" olarak nitelediği kitapla ilgili olarak *Wall Street Journal*'dan Susan Lee "Karşılaştırmalı üstünlük ve satınalma gücü paritesi gibi kavramların zihnini bulandırdığı, tarife ile kota arasındaki fark konusunda kafası karışık, veya adil ticaretin mi yoksa serbest ticaretin mi daha iyi olduğunda tereddüde düşen kim varsa beri gelsin. Russell Roberts global yaşamın sırlarını kolay kolay unutamayacağımız içli bir hikayede açıklamış" derken, *Federal Express* genel müdürü Fred Smith, "Russell Roberts'ın zeki alegorisi serbest ticareti tehdit eden önemli bir tehlikeye net bir biçimde işaret ediyor: çoğunluğun sırtından azınlığı kayırmak. Daha da önemlisi zor bir konuyu anlaşılabilir ve de zevkli hale getirmiş!..." demektedir.

Kanımca kitap, kişi ve şehir isimleri değiştirilerek rahatlıkla Türkiye için de okunabilecek bir kitap. Yerel sanayii koruma, tarifeler, kotalar, bebek endüstriler, kötü niyetli yabancılar... gibi ele aldığı ilginç tartışma konularıyla en az Amerika kadar bizi, en az Amerika kadar Türkiye'yi anlatan bir eser. Serbest ticaret-korumacılık tartışmaları AB ile bütünleşme sürecinde olduğumuz, Gümrük Birliği anlaşması. Kopenhag kriterleri ve katılım ortaklığı belgesi çerçevesinde birtakım yükümlülükler altına girdiğimiz; ancak iç piyasada tekel ya da oligopol konumunda olan büyük şirketlerin özel koruma talep ettikleri bir ortamda ülkemizi son derece yakından ilgilendiren bir tartışmadır. Bu konuda aydınlarımız ve siyasetçilerimizin olduğu kadar, sokaktaki insanın da bir zihin berraklığına ihtiyacı vardır. Elinizdeki kitap sadece konunun uzmanlarına değil, herkese rahatlıkla hitap eden güzel bir üslupla kaleme alınmış, tartışmanın nirengi noktalarını büyük bir ustalıkla ortaya koyan bir eser.

* Russell D. Roberts, Liberte Yayınları, 2001